

1998 ve 2006 Sosyal Bilgiler Lisans Programlarına Göre Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyi

Ömer Faruk SÖNMEZ^a, Selahattin KAYMAKCI^b, Zihni MEREY^c

Özet

Bu araştırmanın amacı, 1998 ve 2006 lisans programları doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyleri arasındaki farklılığı ortaya koymaktır. Araştırma 2008–2009 eğitim öğretim yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği üçüncü ve dördüncü sınıflarında okuyan toplam 244 öğretmen adayıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda veri toplama aracı olarak vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan toplam 10 kavramı içeren anketten yararlanılmıştır. Anketten elde edilen veriler SPSS 10.0 paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları öğrenmesinde lisans programı türünün etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı, Vatandaşlık Bilgisi Öğretimi, Kavram.

SOCIAL SCIENCES TEACHER CANDIDATES' LEVELS OF UNDERSTANDING OF SOME CONCEPTS USED IN THE TEACHING OF KNOWLEDGE OF CITIZENSHIP ACCORDING TO THE SOCIAL SCIENCES UNDERGRADUATE PROGRAMMES OF 1998 and 2006

Abstract

The aim of this research is to display the difference in the levels of understanding of some concepts used in the teaching of knowledge of citizenship between the social sciences teacher candidates who were educated in the direction of the undergraduate programme of 1998 and the social sciences teacher candidates who were educated in the direction of the undergraduate programme of 2006. This research was carried out with a total of 244 teacher candidates who were educated as third and fourth grades in Gazi University, Gazi Faculty of Education, Social Sciences Teaching Programme in 2008 – 2009 academic year. Descriptive method was used in this research. In this concept, a questionnaire including 10 concepts used in the teaching of knowledge of citizenship was used as a means of gathering data. The data gathered by the questionnaire was analyzed with the help of SPSS 10.0 packet programme. As a result of this research, it has been found that the kind of undergraduate programme was not effective in the social sciences teacher candidates' learning of some concepts used in the teaching of knowledge of citizenship.

^aÖğretim Gör.: Gazi Osman Paşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD. sonmez.omerfaruk@gmail.com

^bArş. Gör.: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, kaymakci37@yahoo.com

^cArş. Gör.: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, zihnimerey@yahoo.com

Key Words: Social Sciences Teaching Undergraduate Programme, Social Sciences Teacher Candidate, Teaching of Knowledge of Citizenship, Concept

Giriş

Bir toplumda vatandaşlık kavramına yüklenen anlam, bireye kazandırılacak vatandaşlıkla ilgili tutumları doğrudan etkilemektedir. Vatandaş ve vatandaşlık kavramları aynı zamanda eğitimde vatandaşlık kavramının nasıl algılanacağını ve vatandaşlık için eğitimin nasıl yapılacağını da biçimlendirmektedir. Bu nedenle, vatandaşlık eğitimi, her ulusun vatandaşlık kavramına yüklediği anlam ve sosyokültürel yapısı doğrultusunda biçimlenmektedir (Sönmez, 2009).

Yükseköğretim kurumları üst düzey insan kaynağının yetiştirilmesini sağlayan, bilimsel ve teknolojik araştırmaların yaparak bu araştırmalar sonucunda projeler geliştiren kurumlardır. Bu kurumlar toplumsal değişimlerden etkilendikleri kadar toplumsal dönüşümlerin sağlanması açısından önemli rol oynamaktadırlar. Bu anlamda ülkemizde yükseköğretim kurumlarının işleyişinden sorumlu olan Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı çeşitli düzenlemelere gitmiştir ki bu düzenlemelerden biri de lisans programı geliştirme çalışmalarıdır.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı 1996 yılı başında Türkiye'nin gereksinim duyduğu öğretmenleri yetiştirmek üzere eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarının yeniden düzenlenmesi çalışmalarını başlatmış ve buna göre fakültelerdeki lisans ve lisansüstü düzeylerde yürütülen programlarda birtakım değişikliklere gitmiştir (YÖK, 1998). Eğitim fakültelerinde yapılan bu düzenleme aracılığıyla öncelikle 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı kanunla yürürlüğe giren Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarının uygulanmaya başlanan 8 yıllık zorunlu ilköğretim düzeyindeki sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni ihtiyacını karşılaması amaçlanmıştır. Bunun yanında ortaöğretim öğretmenliğinin lisansüstü düzeye kaydırılması ve gerek lisans ve gerekse lisansüstü düzeydeki öğretmen yetiştirme programlarında yer alan derslerin yeniden düzenlenmesi ile daha nitelikli öğretmen yetiştirme yönünde adımlar atılmıştır. Yeni düzenlemeye göre oluşturulan lisans ve lisansüstü düzeydeki programlar 1998-99 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Yeni düzenleme ile öğretmen yetiştiren programlarda yer alan dersler ve içerikleri yeniden belirlenmiştir.

2005 yılına geldiğinde Yükseköğretim Kurulu eğitim fakülteleri lisans programında çeşitli gerekçeler doğrultusunda bir dizi değişiklik yapmayı kararlaştırmıştır. Bu doğrultuda YÖK tarafından, 1999'dan beri uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme lisans programlarının aksayan yönlerini gidererek, geliştirmeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmek adına eğitim fakülteleri lisans programlarını bütünüyle değiştirme yerine, programlarda gerekli güncellemeleri

yapmak amacını güden çalışmalar başlatılmıştır (YÖK, 2005). Hiç kuşkusuz sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı da bu çalışmalardan etkilenmiştir.

Yapılan çalışmalarda sosyal bilgiler lisans programının özellikle ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında meydana gelen değişmelere uygunluk temel hareket noktalarından biri olarak kabul edilerek mevcut lisans programında içerik yenileme ve ders ekleme çıkarmaları yapılmıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler yeni lisans programı 2006 yılından itibaren ülkemizde bulunan tüm yükseköğretim kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır.

1998 ve 2006 Sosyal bilgiler lisans programlarında yapılan en önemli değişikliklerden biri olarak vatandaşlık bilgisi öğretimine yönelik olarak yapılan düzenlemeler gösterilmektedir (Meray ve diğ., 2009). 1998 programı ile sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dalında 5. yarıyılıda iki saat “Vatandaşlık Bilgisi I” ve 6. yarıyılıda ise iki saat “Vatandaşlık Bilgisi II” dersi konulmuştur. Vatandaşlık Bilgisi I dersi; *insan ve toplum, toplum hayatını düzenleyen kurallar, aile, okul ve çevrede demokratik hayat, devlet ve devlet şekilleri, demokrasi ve evrimi...* gibi konulardan oluşurken, Vatandaşlık Bilgisi II dersinin içeriğinde ise *Türk devlet anlayışı (tarihsel süreç içinde egemenlik anlayışının değişimi); temel hak ve ödevler; anayasa; anayasal kurumlar; anayasal yaşam ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri; yerel yönetimler...* gibi konular yer almıştır. Ayrıca vatandaşlık bilgisi dersinin konularını pekiştirmek amacıyla, 7. yarıyılıda iki saat “Vatandaşlık Eğitimi Semineri” dersi konulmuştur. Bu dersin içeriğini ise *vatandaşlık bilgisi konuları ile ilgili çevresel araştırmalar, durumsal çalışma, inceleme ve mülakatlar; tartışma ve sunu yapma...* vb. konular oluşturmuştur.

Vatandaşlık bilgisi öğretimiyle ilgili olarak 2006 lisans programında birtakım değişikliklere gidilmiştir. Bu bağlamda Vatandaşlık Bilgisi I, II ve Seminer dersi kaldırılarak onun yerine 4. yarıyılıda Vatandaşlık Bilgisi dersi konulmuştur. 2006 programında yer alan Vatandaşlık Bilgisi dersinin konuları ise; *insan ve toplum, toplum hayatını düzenleyen kurallar; aile, okul ve çevrede demokratik hayat; devlet ve devlet şekilleri; tarihsel süreç içinde egemenlik anlayışının evrimi; temel hak ve ödevler; anayasa, anayasal kurumlar, anayasal yaşam; Türk devlet geleneği, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri ve yapısı* şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca 1998 programında Vatandaşlık Bilgisi grubu dersleri içerisinde yer alan insan hakları ve demokrasi konusu, 2006 programı ile bağımsız bir ders olarak, 5. yarıyılıda yer almıştır. İki saat şeklinde gösterilen bu derste, *insan hakları ve demokrasinin tanımı ve tarihi gelişimi; demokrasi, özgürlük ve eşitlik kavramları, farklı demokrasi anlayışları, demokratik kültür, okulda ve ailede demokrasi, demokratik yurttaşlık; haklar ve özgürlükler, çocuk ve kadın hakları, insan haklarıyla ilgili ulusal ve uluslar arası düzenlemeler (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi vb.); insan hakları alanında yaşanan temel sorunlar, insan hakları ve demokrasi eğitimi...* gibi konular yer almıştır.

Görüldüğü üzere gerek 1998 gerekse 2006 sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarında vatandaşlık bilgisi öğretimiyle ilgili dersler önemini korumuştur. Zaten ders içerikleri incelendiğinde 2006 programında 1998 programına göre ders saatinin azalması dışında ders içeriklerinde geçen konu ve kavramların birbiriyle örtüştüğü anlaşılmaktadır. Bu noktada vatandaşlık bilgisi öğretiminde kavramların kazandırılması konusu ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere kavram öğrenme konusuyla ilgili olarak yapılan araştırmalar, kavramların iyi bir şekilde öğrenilmesinin öğrencilerin akademik başarısını artırdığı, öğrenme ve hatırlamayı basitleştirdiği, iletişimi kolaylaştırdığı, öğretimi kişiselleştirdiği, gerçek ve yanlış anlamayı ayırt etmeye yardımcı olduğu, karmaşık anlamayı sağladığı ve problem çözme ile akıl yürütme becerilerini geliştirdiğini ortaya koymuştur (Doğanay, 2005).

Vatandaşlık bilgisinde kavram öğretimiyle ilgili olarak lisans düzeyinde yapılan çalışmalar sınırlı düzeydedir. Kaymakçı ve arkadaşları tarafından (2009) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeylerini belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenliği 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin barış, demokrasi, eşitlik, hoşgörü, insan hakları, ödev ve özgürlük kavramlarını diğer kavramlara göre daha yüksek düzeyde doğru olarak bildikleri; buna karşın öğretmen adaylarının adalet, egemenlik ve hak kavramları hakkında yanlıya sahip oldukları bununla birlikte adalet kavramını eşitlikle, egemenlik kavramını demokrasi ile ve hak kavramını da özgürlük ve ödev kavramlarıyla karıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmada görüşlerine başvurulmuş sosyal bilgiler öğretmenliği 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin öğrenim görmüş olduğu lisans programının türüne göre bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeylerinin lisans programı (1998-2006) değişkeni açısından incelenmesinin geliştirilen lisans programının amaçlarına ulaşma durumu ve vatandaşlık bilgisi öğretimi grubu derslerinin niteliği hakkında fikir vereceği düşünülerek bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 1998 ve 2006 lisans programları doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyleri arasındaki farklılığı ortaya koymaktır. Araştırmayla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. 1998 lisans programı doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyi nedir?
2. 2006 lisans programı doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyi nedir?

3. 1998 ve 2006 lisans programı doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Bilindiği gibi betimsel yöntem, verilen bir durumu aydınlatmak, standartlar doğrultusunda değerlendirmeler yapmak ve olaylar arasındaki olası ilişkileri ortaya çıkarmak için yürütülen araştırmalarda kullanılan yöntemdir (Çepni, 2005: 20). Kaptan'a göre (1998) betimsel yöntemle yürütülen araştırmalarda "durum nedir?", "neredeyiz?", "ne yapmak istiyoruz?", "nereye, hangi yöne gitmeliyiz?" gibi sorulara o güne ait verilere dayanarak cevap bulmak amaçlanır (Kaptan, 1998: 59).

Araştırmada, ilişkisel betimsel yöntem (ilişkisel tarama modeli) kullanılmıştır. İlişkisel betimsel yöntem, iki veya çok sayıdaki değişken arasındaki değişimini varlığını ve düzeyini araştırması, değişkenler arası karşılaştırmaya olanak sunması ve F, t, kay kare gibi parametrik ve parametrik olmayan istatistiksel tekniklere olanak sunma gibi özellikleri nedeniyle bu araştırmada kullanılmıştır (Karasar, 2008: 81-86).

Evren: Araştırmanın evrenini Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü 3 ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Örneklem: Araştırmanın örneklemini ise ilgili bölümün üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim gören ve araştırmada uygulanan ankete katılan toplam 244 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Geliştirilmesi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anketten yararlanılmıştır. Anket geliştirilmeden önce alan uzmanları tarafından yazılmış olan vatandaşlık bilgisi öğretimiyle ilgili kitaplar taranarak* çalışmada kullanılacak olan toplam 10

* Çalışmada Kullanılan Kavramları Belirlemek İçin Taranan Kitaplar:

—ÇİFTÇİ, A. (2006). *Vatandaşlık Bilgisi: Demokrasi ve İnsan Hakları*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

—DOĞAN, İ. (2005). *Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*, Ankara: Pegem A Yay.

—DUMAN, T. ve diğ. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

—KEPENEKÇİ, Y. (2000). *İnsan Hakları Eğitimi*, Ankara: Anı Yay.

kavram belirlenmiştir. Araştırmada kullanılacak kavramlar belirlenirken kavramların konu alanı içerisinde yer almasına, konu alanı içerisinde yer alma sıklığına ve kavramların birbiriyle ilişkili olmasına dikkat edilmiştir. Böylelikle araştırmanın veri toplama aracı olan anket geliştirilmiştir. Geliştirilen anketin geçerlilik, güvenilirlik ve kullanılabilirliğinin artırılması amacıyla pilot çalışma yapılmıştır. Veri toplama aracı öncelikle eğitim fakültesinde bulunan iki uzman akademisyenle tartışılarak şekillendirilmiş ve araştırmanın yapılacağı bölümde okuyan öğretmen adaylarından rasgele seçilen 5 kişiye uygulanmıştır. Pilot çalışma sonrasında gerekli düzeltme ve düzenlemeler yapılarak veri toplama aracına son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin veriler araştırmacılar tarafından 2008-2009 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında 20–30 Nisan 2009 tarihleri arasında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi F Blok dersliklerinde toplanmıştır. Veriler toplanırken araştırmacılar tarafından öğretmen adaylarının verdikleri cevapların tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve adayların kimliklerinin gizli tutulacağı hatırlatılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler literatürde yapılan çalışmalar ışığında kategoriler halinde çözümlenmiştir (Demircioğlu, 2005; Ekiz ve Akbaş, 2005). Bu kategoriler ve kategorilerin ifade ettikleri anlamlar aşağıda verilmiştir:

- a) *Kavramı Doğru Anlama (Doğru)*: Öğretmen adaylarının kavramı tam ve bilimsel olarak ifade eden cevapları bu kategoride toplanmıştır.
- b) *Kavram Yanılgısı (Yanılgı)*: Öğretmen adaylarının kavramı tam olarak ifade edemediği, diğer bir anlatımla öğretmen adaylarının ifadelerinin bilimsel olarak kabul gören kavramlardan farklılık gösterdiği cevapların toplandığı kategoridir.
- c) *Kavramı Yanlış Anlama (Yanlış)*: Öğretmen adaylarının kavrama ilişkin bilimsel değeri olmayan cevapları bu kategoride toplanmıştır.
- d) *Kavrama Cevap Vermeme (Cevapsız)*: Öğretmen adaylarının boş bıraktığı cevapların toplandığı kategoridir.

Yapılan çözümlenmede öğretmen adaylarının anketten aldıkları puanları belirlemek amacıyla doğru cevapları 1 puan, kavram yanılgıları, yanlış cevapları ve cevapsız bıraktıkları sorular ise 0 puan olmak üzere değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 10.0 paket programına girilerek betimsel analiz ve t testine tabi tutulmuştur.

—KEPENEKÇİ, Y. (2008). *Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık*, Ankara: Ekinoks Yay.
—KINCAL, R. (2002). *Vatandaşlık Bilgisi*, Ankara: Mikro Yay.
—SARI, H. (2003). *Vatandaşlık Bilgileri*, Bolu: Kemal Matbaacılık.
—TEMİZ, E. ve diğ. (2005). *Vatandaşlık Bilgisi* (Editör: E. Temiz), İstanbul: Lisans Yay.

Bulgular ve Yorum

Çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyiyle ilgili olarak 93'ü kız, 151'i erkek olmak üzere toplam 244 öğretmen adayının cevapları incelenerek aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 1: Öğretmen Adaylarının Sınıf Düzeyleri ve Öğrenim Türlerine İlişkin Bilgiler

SINIF DÜZEYİ	ÖĞRENİM TÜRÜ				TOPLAM	
	Örgün		İkinci Öğretim		f	%
	f	%	f	%		
3. Sınıf	65	26.6	59	24.2	124	50.8
4. Sınıf	68	27.9	52	21.3	120	49.2
TOPLAM	133	54.5	111	45.5	244	100

Öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri ve öğrenim türleriyle ilgili bilgiler Tablo 1'de ele alınmıştır. Buna göre öğretmen adaylarından 124 kişi (%50.8) 3. sınıfta, 120 kişi (%49.2) ise 4. sınıfta öğrenim görmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarından 133 kişinin (%54.5) örgün öğretim, 111 kişinin (%45.5) ise ikinci öğretim öğrencisi olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt probleminde 1998 lisans programı doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yapılan betimsel analiz sonuçları aşağıda verilmiştir:

Tablo 2- 1998 Lisans Programı Doğrultusunda Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyini Gösteren Tablo

KAVRAMLAR	DOĞRU		YANILGI		YANLIŞ		CEVAPSIZ		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Adalet	33	27.5	78	65.0	7	5.8	2	1.7	120	100
Barış	61	50.8	48	40.0	9	7.5	2	1.7	120	100
Demokrasi	72	60.0	46	38.3	---	---	2	1.7	120	100
Egemenlik	53	44.2	65	54.2	2	1.7	---	---	120	100
Eşitlik	77	64.2	38	31.7	4	3.3	1	0.8	120	100
Hak	31	25.8	76	63.3	12	10.0	1	0.8	120	100
Hoşgörü	73	60.8	41	34.2	6	5.0	---	---	120	100
İnsan	57	47.5	62	51.7	1	0.8	---	---	120	100

Hakları	--									
Ödev	55	45.8	60	50.0	4	3.3	1	0.8	120	100
Özgürlük	62	51.7	52	43.3	5	4.2	1	0.8	120	100

1998 lisans programına göre öğrenim gören, diğer bir anlatımla araştırmanın yapıldığı tarihte sosyal bilgiler öğretmenliği 4. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık bilgisi öğretimiyle ilgili olarak kendilerine yöneltilen cevaplara ilişkin bilgilere Tablo 2'de yer verilmiştir. Buna göre öğretmen adaylarının genellikle barış (%50.8), demokrasi (%60), eşitlik (%64.2), hoşgörü (%60.8) ve özgürlük (%51.7) kavramlarını doğru yanıtladıkları görülmektedir. Buna karşın öğretmen adaylarının genellikle adalet (%65), egemenlik (%54.2), hak (%63.3), insan hakları (%51.7) ve ödev (%50) kavramlarını doğru ve tam olarak anlayamadıkları, başka bir deyişle kavram yanlışlığı içerisinde oldukları dikkati çekmektedir. Yanlış kategorisi içerisinde değerlendirilen cevaplarına bakıldığında öğretmen adaylarının adalet (%5.8), barış (%7.5), hak (%10) ve hoşgörü (%5) kavramlarını diğer kavramlara göre daha yüksek oranda yanlış cevapladıkları yanlış cevapladıkları görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının demokrasi kavramına hiç yanlış cevap vermedikleri, egemenlik, hoşgörü ve insan hakları kavramlarını cevapsız bırakmadıkları tablodan anlaşılmaktadır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt probleminde 2006 lisans programı doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyleri incelenmiştir. Bu amaçla yapılan betimsel analiz sonuçları aşağıda verilmiştir:

Tablo 3- 2006 Lisans Programı Doğrultusunda Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyini Gösteren Tablo

KAVRAMLAR	DOĞRU		YANILGI		YANLIŞ		CEVAPSIZ		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Adalet	32	25.8	84	67.7	5	4.0	3	2.4	124	100
Barış	63	50.8	50	40.3	7	5.6	4	3.2	124	100
Demokrasi	75	60.5	46	37.1	3	2.4	----	----	124	100
Egemenlik	54	43.5	67	54.0	3	2.4	----	----	124	100
Eşitlik	78	62.9	41	33.1	4	3.2	1	0.8	124	100
Hak	41	33.1	74	59.7	6	4.8	3	2.4	124	100
Hoşgörü	84	67.7	33	26.6	6	4.8	1	0.8	124	100
İnsan Hakları	75	60.5	44	35.5	3	2.4	2	1.6	124	100
Ödev	66	53.2	54	43.5	3	2.4	1	0.8	124	100
Özgürlük	91	73.4	30	24.2	2	1.6	1	0.8	124	100

Tablo 3'te 2006 lisans programına göre öğrenim gören, diğer bir ifadeyle araştırmanın yapıldığı tarihte sosyal bilgiler öğretmenliği 3. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık bilgisi öğretimiyle ilgili olarak kendilerine yöneltilen cevaplara ilişkin bilgiler ele alınmıştır. Tablo incelendiğinde öğretmen adaylarının genellikle barış (%50.8), demokrasi (%60.5), eşitlik (%62.9), hoşgörü (%67.7), insan hakları (%60.5), ödev (%53.2) ve özgürlük (%73.4) kavramlarını doğru yanıtladıkları görülmektedir. Öte yandan öğretmen adaylarının genellikle adalet (%67.7), egemenlik (%54.0) ve hak (%59.7) kavramlarını doğru ve tam olarak anlayamadıkları, başka bir deyişle kavram yanlışlığı içerisinde oldukları dikkati çekmektedir. Tabloya bakıldığında öğretmen adaylarının barış (%5.6), hak (%4.8) ve hoşgörü (%4.8) kavramlarını diğer kavramlara göre daha yüksek oranda yanlış cevapladıkları görülmektedir. Buna ilaveten öğretmen adaylarının demokrasi ve egemenlik kavramlarını cevapsız bırakmadıkları tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 2 ve 3 birlikte ele alındığında şu değerlendirmeler yapılabilir:

- Doğru cevap açısından bulgulara bakıldığında, öğretmen adaylarının barış, demokrasi, egemenlik, eşitlik, hoşgörü ve özgürlük kavramlarını genellikle doğru cevapladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra 2006 lisans programına göre öğrenim gören öğretmen adaylarının diğer öğretmen adaylarına göre insan hakları ve ödev kavramlarını da genel itibarıyla doğru cevapladıkları dikkati çekmektedir.
- Kavram yanlışlığı açısından bulgular değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının genellikle adalet, egemenlik ve hak kavramlarıyla ilgili yanlışlığı içerisinde oldukları görülmüştür. Öte yandan 1998 programına göre öğrenim gören öğretmen adaylarının diğerlerine oranla insan hakları ve ödev kavramlarıyla ilgili olarak da yanlışlığı içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğretmen adaylarının adalet kavramını eşitlikle, egemenlik kavramını demokrasi ile ve hak kavramını da özgürlük ve ödev kavramlarıyla karıştırdıkları gözlemlenmiştir.
- Yanlış cevap ve cevapsız kategorileri açısından tablolara bakıldığında ise genellikle bulguların birbirine benzer olduğu dikkati çekmektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt probleminde 1998 ve 2006 lisans programı doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Bu amaçla yapılan t testi sonuçları aşağıda verilmiştir:

Tablo 4- Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeylerinin Lisans Programı (1998–2006) Değişkenine Göre Farklılığı İçin t Testi Sonuçları

Grup	N	\bar{X}	S	sd	t	p
1998 Programına Göre Öğrenim Görenler	120	4.78	2.38	242	1.702	0.090
2006 Programına Göre Öğrenim Görenler	124	5.31	2.49			

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeylerinin lisans programı değişkenine (1998-2006) göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır [$t_{(242)} = -1.702$; $p > .05$]. Bu bulgu öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları öğrenme düzeylerinin uygulanan lisans programının türüne göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir anlatımla sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 1998 veya 2006 yılında uygulanmaya başlanan lisans programlarına göre öğrenim görmeleri vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları öğrenme durumlarını etkilemediği ileri sürülebilir.

Sonuç ve Öneriler

1998 ve 2006 lisans programları doğrultusunda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyleri arasındaki farklılığı ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmanın bulgularından hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1998 lisans programına göre öğrenim gören, diğer bir anlatımla araştırmanın yapıldığı tarihte sosyal bilgiler öğretmenliği 4. sınıfta okuyan öğretmen adaylarının genellikle barış, demokrasi, eşitlik, hoşgörü ve özgürlük kavramlarını doğru yanıtladıkları görülmektedir. Buna karşın öğretmen adaylarının genellikle adalet, egemenlik, hak, insan hakları ve ödev kavramlarını doğru ve tam olarak anlayamadıkları, başka bir deyişle kavram yanılgısı içerisinde oldukları dikkati çekmektedir.

2006 lisans programına göre öğrenim gören, diğer bir anlatımla araştırmanın yapıldığı tarihte sosyal bilgiler öğretmenliği 3. sınıfta okuyan öğretmen adaylarının genellikle barış, demokrasi, eşitlik, hoşgörü, insan hakları, ödev ve özgürlük kavramlarını doğru yanıtladıkları görülmektedir. Öte yandan öğretmen adaylarının genellikle adalet, egemenlik ve hak kavramlarını doğru ve tam olarak anlayamadıkları, başka bir deyişle kavram yanılgısı içerisinde oldukları dikkati çekmektedir.

Bulgulardan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf ayrımı gözetmeksizin genellikle barış, demokrasi, egemenlik, eşitlik, hoşgörü ve

özgürlük kavramlarını doğru cevapladıkları anlaşılmaktadır. Buna ilaveten 2006 lisans programına göre öğrenim gören öğretmen adaylarının 1998 programına göre öğrenim öğretmen adaylarına göre insan hakları ve ödev kavramlarını da genel itibarıyla doğru cevapladıkları dikkati çekmektedir.

Bulgulara bakıldığında sınıf ayrımı gözetmeksizin öğretmen adaylarının genellikle adalet, egemenlik ve hak kavramlarıyla ilgili yanlış içerisinde oldukları görülmektedir. Bu bağlamda sınıf ayrımı gözetmeksizin öğretmen adaylarının adalet kavramını eşitlikle, egemenlik kavramını demokrasi ile ve hak kavramını da özgürlük ve ödev kavramlarıyla karıştırdıkları tespit edilmiştir. Öte yandan 1998 programına göre öğrenim gören öğretmen adaylarının 2006 programına göre öğrenim gören öğretmen adaylarına göre insan hakları ve ödev kavramlarıyla ilgili olarak da yanlış içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

Bulgulardan, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeylerinin lisans programı değişkenine (1998-2006) göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları öğrenme düzeylerinin uygulanan lisans programının türüne göre değişmediği söylenebilir. Diğer bir anlatımla araştırma bulgularına göre 1998 ve 2006 programları doğrultusunda öğrenim gören öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan bazı kavramları anlama düzeyinde (doğru-kavram yanlış-yanlış-cevapsız) görülen küçük farklılıkların öğretmen adaylarının kavramları öğrenme durumunu etkilemediği ileri sürülebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- *Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarında vatandaşlık bilgisi öğretiminde kavramların iyi öğrenilememesinin nedenleri araştırılarak sorunlar (program, ders içeriği, ders sorumlusu, öğretmen adayı, ortam vb.) çözüme kavuşturulmalıdır.*
- *Vatandaşlık bilgisi öğretiminde kavramların rolü ve önemi gibi konular öğretmen adaylarına/öğrencilere benimsetilmelidir.*
- *Vatandaşlık bilgisi öğretiminde kullanılan kavramlar, hizmet öncesi ve hizmeti eğitimler aracılığıyla değişik öğretim strateji, yöntem ve teknikleri ile öğretim teknoloji ve materyallerinden yararlanılarak öğretmen adaylarına/öğretmenlere öğretilmelidir.*

KAYNAKLAR

- ÇEPNİ, S. (2005). **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, Trabzon: Üçyol Kültür Merkezi Yay.
- ÇİFTÇİ, A. (2006). **Vatandaşlık Bilgisi: Demokrasi ve İnsan Hakları**, Ankara: Gündüz Eğitim

EKİZ, D. Ve AKBAŞ, Y. (2005). “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Astronomi ile İlgili Kavramları Anlama Düzeyi ve Kavram Yanılgıları”, **Milli Eğitim Dergisi** Sayı:165,

DEMİRCİOĞLU, İ. H. (2005). “Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Tarih Öğretiminde Kullanılan Zaman ve Kronolojiyle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyi”, **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 19, Ankara: Anı Yay., s. 155-163.

DOĞAN, İ. (2005). **Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları**, Ankara: Pegem A Yay.

DOĞANAY, A. (2005). “Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi”, **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Editörler: C. Öztürk ve D. Dilek), Ankara: Pegem A Yay., s. 265-296.

DUMAN, T. ve diğ. (2001). **Vatandaşlık Bilgisi**, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

KAPTAN, S. (1998). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**, Ankara: Tekişik Yay.

KARASAR, N. (2008). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yay.

KAYMAKCI, S. ve diğ.(2009). “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyi”, **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak

ve Yay.

KEPENEKÇİ, Y. (2000). **İnsan Hakları Eğitimi**, Ankara: Anı Yay.

KEPENEKÇİ, Y. (2008). **Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık**, Ankara: Ekinoks Yay.

KINCAL, R. (2002). **Vatandaşlık Bilgisi**, Ankara: Mikro Yay.

MEREY, Z. ve diğ. (2009). “1998 ve 2006 Eğitim Fakülteleri Lisans Programlarının Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Açısından Karşılaştırılması”, **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak.

SARI, H. (2003). **Vatandaşlık Bilgisi**, Bolu: Kemal Matbaacılık.

SÖNMEZ, Ö. F. ve diğ. (2009). “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi”, **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak.

TEMİZ, E. ve diğ. (2005). **Vatandaşlık Bilgisi** (Editör: E. Temiz), İstanbul: Lisans Yay.

YÖK. (1998). T.C. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Ankara.

YÖK. (2005). T.C. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Ankara. (1982-2007)

YÖK (2007). Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007) (Öğretmenin Üniversitede Yetiştirilmesinin Değerlendirilmesi), Ankara.